

HET PRIVÉ-LEVEN VAN EEN ACHTTTIENDE-EEUWS EDELMAN

Jolien Cremers, *Het intieme leven van het adellijke gezin Merode en Hadamar. De persoonlijke briefwisseling van Jean-Philippe-Eugène de Merode en Charlotte Nassau-Hadamar*, Emoties, Geschiedenis, II (Leuven: Uitgeverij Acco, 2004, 116 p., ill.)

De Zuid-Nederlandse edelman Jean-Philippe-Eugène graaf van Merode (1674-1732) verwekte in twee huwelijken acht kinderen. Met de komst van een zoon toonde hij zich overgelukkig, maar zijn dochters zag hij als 'een last op mijn schouders en een blok aan het been' (p. 61). Hij stuurde na de geboorte van een dochter aan minder relaties een geboortebriefje dan na de geboorte van een zoon en toonde zich daarin bovendien minder enthousiast. Na het overlijden van zijn eerste echtgenote, die slechts één, jong overleden zoon had gebaard, zocht hij een nieuwe vrouw om voor nieuwe mannelijke nakomelingen te zorgen, zodat het geslacht Merode kon worden voortgezet. Het werd Charlotte Nassau-Hadamar (1704-1740), net als haar aanstaande echtgenoot afkomstig uit een roemvol Duits adellijk geslacht. Op het moment van het huwelijk was Jean-Philippe-Eugène zevenenveertig en Charlotte zeventien.

De zorg om het geslacht is een typisch voorbeeld van de manier waarop privé en publiek bij de hoge adel vermengd waren. Het sluiten van huwelijken draaide in deze kringen allereerst om het aangaan van bondgenootschappen en het vermeerderen van de financiën, en pas in de tweede plaats om affectie. Op wat voor gronden een adellijke huwelijkskandidate werd uitgezocht en hoe die zoek-

tocht precies in zijn werk ging, kunnen we lezen in de boeiende studie van Jolien Cremers over het dagelijks leven van de graaf van Merode en zijn tweede vrouw. Op basis van de correspondentie tussen de twee echtgenoten, alsmede aanvullend genealogisch onderzoek, beschrijft Cremers het huwelijksleven, de kinderopvoeding en de zorg om gezondheid en financiën in een hoogadellijk gezin.

Uitgangspunt daarbij is de reconstructie van de emotionele cultuur van de adel omstreeks 1700 (p. 8). Aan de basis van de passies en motieven van de graaf van Merode lag zijn identiteit als man en als hoog edelman. Beide identiteiten wilde hij bewijzen door eervolle prestaties als veldmaarschalk op het slagveld. Maar ook in zijn privé-leven gedroeg hij zich als ambitieus man. Hij was trots op zijn kastelen, legde een grote bibliotheek aan en bemoeide zich uitgebreid met de zwangerschappen van zijn echtgenote. De graaf deed alles om maar voor gezond mannelijk nageslacht te zorgen. Ook om de opvoeding van met name zijn zoons bekommerde hij zich. Zijn bemoeienis met zijn vrouw nam echter soms buitensporige proporties aan. Zo liet hij zijn vertrouwelingen haar continu volgen en bespioneren en opende hij haar brieven voordat zij ze onder ogen kreeg. De graaf van Merode vond dat zijn vrouw zijn bevelen moest opvolgen en had in theorie een duidelijk onderscheiden taakverdeling tussen man en vrouw voor ogen. In praktijk bemoeide hij zich echter ook met het huishouden en de kinderopvoeding en kreeg zijn vrouw Charlotte in de loop van hun huwelijk wat meer een eigen stem. Ze kreeg enige inspraak in de zaken van haar echtgenoot en toonde haar visie op politieke kwesties. Toch correspondeerden de echtgenoten voornamelijk over hun kinderen en over lichamelijke

kwalen. De graaf van Merode was zeer goed op de hoogte van allerlei geneesmiddelen en medicinale kruiden. In de brieven werden recepten opgetekend en doorgestuurd.

Juist deze onthullende details uit het dagelijks leven maken het boekje van Cremers tot aangename lectuur. De normen en waarden van de hoge adel in de achttiende eeuw komen er duidelijk uit naar voren, maar vooral ook de invulling daarvan in de praktijk. De expliciete problematisering van het begrip ‘mannelijkheid’ biedt ook nieuws en sluit daarbij aan bij recent onderzoek. De vraagstelling naar de emotionele cultuur komt wat minder uit de verf. Uiteindelijk is deze studie een beschrijving van het dagelijks leven, waar af en toe emoties aan de orde komen. Ook had Cremers wat systematischer op de aard van het bronnenmateriaal kunnen ingaan. Op verschillende plaatsen in het boek staan interessante opmerkingen over de praktijk van de correspondentie en het verschil tussen de inhoud van Merodes memoires en zijn brieven. Informatie uit zijn brieven blijkt op een aantal punten zijn memoires te kunnen aanvullen en corrigeren. Het zou waardevol geweest zijn als in een inleiding of conclusie (die overigens geheel ontbreekt) op het karakter van deze genres ingegaan was.

Niettemin werpt deze studie nieuw licht op een man die tot nu toe in de geschiedenisboeken vooral bekend stond als militair en politicus. De graaf van Merode blijkt ook in zijn privé-leven adellijke eer als leidraad te hebben gehad. Het boek van Cremers geeft daarmee een completer beeld van de adellijke mentaliteit in de achttiende eeuw.

Willemijn Ruberg

DE BENTINCKS IN NOORDWEST-DUITSLAND

Antje Koolman, *Die Bentincks. Eine niederländische Adelsfamilie in Nordwestdeutschland im 18. Jahrhundert*, Oldenburger Forschungen, Neue Folge, XVIII (Oldenburg: Isensee, 2003, 209 p., ill.)

De Duitse historica Antje Koolman promoveerde in 2002 aan de Georg-August-Universität Göttingen op een onderzoek naar de lotgevallen van de Duitse tak van de familie Bentinck in de achttiende eeuw. Het begrip ‘Duitse tak’ kan mogelijk enige verwarring scheppen, want het betreft in feite de Nederlandse familie Bentinck, die door het huwelijk dat in 1733 gesloten werd tussen Willem Bentinck en Charlotte Sophie von Aldenburg, bezittingen verwierf in Duitsland. De auteur vermeldt in het voorwoord dat zij voor het schrijven van dit werk geïnspireerd werd door een voordracht van Hella Haasse in Oldenburg na het verschijnen van haar romans *Mevrouw Bentinck of Onverenigbaarheid van karakter* en *De groten der aarde*. Wie deze romans leest, zal benieuwd zijn naar wat volgde. Het boek van Koolman zal deze nieuwsgierigheid zeker kunnen bevredigen, want haar uitvoerige onderzoek bestrijkt globaal de periode 1700 tot het midden van de negentiende eeuw. De auteur heeft ervoor gekozen thematisch te werk te gaan. In vijf verschillende hoofdstukken belicht zij uiteenlopende aspecten van deze adellijke familiegeschiedenis. Centraal staat de positie die de Bentincks – primair dus behorend tot de Nederlandse adel – innamen als heren van Varel en Kniphausen en de vraag hoe zij pasten in het Duitse adelslandschap.